

DOI 10.51558/2490-3647.2022.7.4.521

UDK 378:371.3

Primljeno: 19. 10. 2022.

Izvorni naučni rad
Original scientific paper

Senada Mujić

ZASTUPLJENOST NASTAVNIH PREDMETA I PROGRAMSKIH SADRŽAJA U INICIJALNOM OBRAZOVANJU PEDAGOGA USMJERENIH NA RAZVOJ KOMPETENCIJA ZA PARTNERSTVO SA RODITELJIMA

Cilj ovoga rada je utvrditi u kojoj mjeri nastavni planovi i programi studija pedagogije razvijaju kod studenata kompetencije za partnerski odnos sa roditeljima. Kako bi se ostvario taj cilj, prikupljeni su i analizirani nastavni planovi i programi studija pedagogije na javnim univerzitetima u Federaciji Bosne i Hercegovine. U istraživanju su analizirani: studijski program pedagogija na Filozofskom fakultetu u Sarajevu, Filozofskom fakultetu u Tuzli, i na Nastavničkom fakultetu u Mostaru. Provedena analiza pokazala je da ne postoje izričiti i usko vezani kolegiji sa ciljem sticanja kompetencija za partnerstvo sa roditeljima. Rezultati, također, upućuju na zaključak da je prisutna povezanost između ciljeva, sadržaja i ishoda učenja u okviru nastavnih predmeta usmjerenih na proučavanje porodičnog odgoja, te da je nedovoljan obim sadržaja koji se odnosi na razvoj kompetencija za partnerstvo sa roditeljima, a zastupljen je u navedenim nastavnim predmetima. Nedostatna je i predviđena obavezna i dodatna literatura u tim kolegijima koja se odnosi na područje partnerstva pedagoga sa roditeljima. Navedeni rezultati impliciraju potrebu za unapređenjem studijskih programa pedagogije u dijelu koji se odnosi na zastupljenost nastavnih predmeta primarno orijentisanih na razvoj kompetencija pedagoga za partnerstvo sa roditeljima, te u dijelu zastupljenosti obima nastavnih sadržaja koji se odnose na ovo područje.

Ključne riječi: obrazovanje pedagoga za rad sa roditeljima; kompetencije za partnerstvo sa roditeljima; programi inicijalnog obrazovanja pedagoga

UVOD

Promjene u svijetu događaju se brzo i nepredvidivo, ostavljajući traga na sve segmente života i rada, pa tako i na odgoj i obrazovanje. Saylik i Tuuç (2021) obrazovanje opisuju metaforom sata, gdje kazaljke sata i minuta predstavljaju učenike, a mehanizmi i baterije iza njih roditelje i nastavnike. Kao što kvar baterije ili manji kvar u mehanizmu uzrokuju da sat prikazuje pogrešno vrijeme, tako i najmanji nemar nastavnika i roditelja može negativno utjecati na dijete. Podizanje kvaliteta odgojno-obrazovnog rada i stvaranje okruženja koje je usmjereno na dijete i porodicu, preduslov je za razvijanje partnerstva (Rangelov-Jusović 2007). U literaturi se koriste različiti termini za pojam partnerstvo sa roditeljima: *partnerstvo*, *saradnja*, *partnerski odnos*, *uključivanje*, *angažiranost*. Međutim, u današnje vrijeme najčešće su u upotrebi pojmovi saradnja i partnerstvo, ali značenje tih dviju riječi u ovom slučaju nije isto. Za razliku od partnerstva, saradnja znači „površno obavljanje i izvršavanje nekog zadatka ili neke obaveze, koja za svoj konačni cilj nema kvalitetne promjene koje su se trebale ostvariti dogovorom“ (Ljubetić 2014: 5). Po Beguš (2012) suštinska razlika između saradnje i partnerstva je u tome što u saradnji odgojno-obrazovna ustanova i porodica su dvije strane, koje imaju podijeljene zadatke koje obavljaju, dok je za partnerstvo važno da su odgojno-obrazovna ustanova i porodica dva jednakopravna partnera. Maleš (2015) partnerstvo sa roditeljima vidi kao odnos u kojem su sudionici ravnopravni i odgovorni, međuljudski odnosi kvalitetni, a komunikacija dvosmjerena, bogata i otvorena, i kojoj je cilj zajedničko postizanje dobiti djeteta. Ward (2013) definira partnerstvo sa roditeljima kao odnos u kojem nijedna strana ne dominira, i gdje je cilj da obje strane na različite načine doprinesu partnerstvu. Iako su dobiti partnerstva dobro poznate, pitanje je koliko su pedagozi tokom formalnog obrazovanja i stručnog usavršavanja postali kompetentni da razumiju prirodu interaktivnih odnosa svih sudionika odgojno-obrazovnog procesa, konstruktivno ih tumače i razvijaju (Višnjić Jevtić, Visković 2017). Imajući u vidu potrebe pedagoške prakse pedagog, pored stručnog znanja, mora posjedovati i određene kompetencije, vještine i vrijednosti koje mu pomažu u radu i sa učenicima i sa roditeljima. Prema Weinertu (2001), kako bi uspješno rješavali različite problemske situacije, sticanje znanja i novih informacija nije dovoljno, već je potrebno imati i svijest o sebi, svojim mogućnostima i ograničenjima. Pri tome kompetencije uključuju sva znanja, vještine, metode i načine ponašanja koje pojedinac uspješno koristi u rješavanju problemskih situacija. Boyatzis (2008) kompetenciju definiše kao sposobnost ili vještinu, odnosno skup povezanih, ali različitih obrazaca ponašanja

organiziranih oko osnovne namjere. Ponašanje je prema tome alternativna manifestacija namjere, prema potrebi u različitim situacijama ili vremenima.

Ispitujući percepciju studenata o kompetencijama neophodnim za uspješno partnerstvo sa roditeljima Kovienė (2020) je došao do rezultata da studenti izuzetnu važnost pridaju pedagoškoj pismenosti koja uključuje znanje o djetetu, lične osobine koje pomažu u poticanju partnerskih odnosa sa roditeljima i učenicima, profesionalnu stručnost i vrijednosti. Šrot i Rizman Herga (2013) došle su do rezultata da se nastavnici ne osjećaju dovoljno kompetentnim za partnerstvo sa roditeljima, te da postojeće inicijalno obrazovanje nastavnika u dovoljnoj mjeri ne osposobljava za uspostavljanje uspješnog partnerstva sa roditeljima. S obzirom na dinamiku promjena u organizaciji porodičnog života i rada, a time i promjena u odgojnom djelovanju porodice, Maleš, Stričević i Ljubetić (2010, prema Gregorović Belaić i Čekolj 2021) ističu da je znanje pedagoga o porodici i porodičnom odgojnom kontekstu temeljni uslov za uspostavljanje i održavanje kvalitetnih relacija odgojno-obrazovne ustanove sa roditeljima i porodicom uopće. Razvijanje partnerskog odnosa između roditelja i pedagoga važno je ne samo za napredak djeteta, već i za njegovu porodicu, školu, odgojno-obrazovne stručnjake i lokalnu zajednicu. U prilog tome govore istraživanja koja pokazuju da dobro planirano i realizovano partnerstvo sa roditeljima donosi pozitivne efekte na učenike, kao što su: bolje školsko postignuće, pozitivniji stav učenika prema školi, viši nivo pažnje tokom nastave, redovniji su u pisanju domaćih zadataka, poboljšavaju se vještine emocionalne pismenosti, povećava se samopouzdanje, više su samodisciplinovani, otvoreniji su i spremniji za učešće u aktivnostima unutar i izvan škole, odnosi djeteta i roditelja su pozitivniji, te postoji povećan osjećaj sigurnosti i pripadnosti (Lara, Saracosti 2019; Garbacz et al. 2017; Morgan 2017; Ross 2016; Kalin i dr. 2008; Alcalay et al. 2005; Grolnick i Slowiaczek 1994).

Neke od prednosti partnerstva odgojno-obrazovne ustanove i porodice su što roditelji postaju samopouzdaniji u pomaganju djetetu u učenju, više se uključuju i podržavaju dijete, poboljšavaju se međuljudski odnosi i komunikacija u porodici, imaju više povjerenja u svoju roditeljsku ulogu i vještine donošenja odluka, imaju pozitivniji stav prema nastavnicima i školi, postaju sposobniji da podrže učenje i razvoj svog djeteta, imaju veći pristup informacijama o obrazovanju svog djeteta i bolje razumiju školski proces (Morgan 2017; Šteh, Mrvar 2011; Kalin 2009; Kalin i dr. 2009). Prednosti za školu (nastavnici, direktori, stručni saradnici) se manifestuju u boljem upoznavanju porodičnih prilika, djetetovih interesovanja i osobina ličnosti (upoznati roditelje znači bolje upoznati njihovu djecu/učenike i samim tim lakše

upravljati situacijom u učionici), uspostavljanje povjerenja, uzajamna promjena stavova o partnerstvu, bolje razumijevanje i zadovoljstvo u prepoznavanju napora i kvaliteta od strane roditelja, stvaranje pozitivne i ugodne razredne i školske klime (Morgan 2017; Šteh, Mrvar 2011; Kalin, Govekar Okoliš i dr. 2008; Rangelov-Jusović 2007). Prema Gregorić Mrvar i sar. (2016) kvalitetnim partnerstvom odgojno-obrazovana ustanova, porodica i lokalna zajednica se planski povezuju, uspostavljajući međusobno povjerenje i afirmirajući kulturu međusobnog dijaloga kroz različite zajedničke aktivnosti. Takvo partnerstvo otvara prostor za učenje jednih od drugih, proširuje mogućnosti za obrazovanje i mladih i odraslih te izgrađuje socijalni i kulturni kapital pojedinca. Time se stvara osjećaj pripadnosti i solidarnosti, omogućava razvoj pojedinca i zajednice, povećava motivacija za postizanje ciljeva, koji se pojedinačno ne mogu ostvariti. Shodno svemu navedenom, jasno je da važno mjesto u hijerarhiji obrazovnih ciljeva i kompetencija potrebnih budućim pedagogima nužno treba da zauzimaju kompetencije za izgradnju partnerstva sa roditeljima. Kako bi se dobio uvid u percepciju važnosti kompetencija pedagoga za partnerstvo sa roditeljima treba poći od razmatranja inicijalnog obrazovanja, kao prvog koraka u stručnom usavršavanju pedagoga. Ono obuhvata programe koji su posebno osmišljeni za buduće pedagoge, odnosno programe u kojima studenti izučavaju disciplinarno područje koje je ekvivalent određenog školskog predmeta. Inicijalno obrazovanje ima stratešku vrijednost jer utiče na formiranje mentalnog sklopa koji olakšava ili sprečava prihvatanje novih pedagoških ideja i utiče na budući kritički ili dogmatski stav nastavnika prema inovacijama u nastavi (Močinić, Tatković 2015). Uloga inicijalnog obrazovanja nastavnika je da obrazuje kadar za aktivno učešće i doprinosi daljem razvoju odgojno-obrazovnog sistema.

Međunarodne analize i izvještaji pokazuju da uprkos razlikama u načinu organizovanja i upravljanja, stepenu centralizacije i decentralizacije, ulaganjima, veličini i broju odgojno-obrazovnih ustanova, uspješni obrazovni sistemi imaju određene zajedničke karakteristike, među kojima su stroga upisna selekcija na nastavničkim fakultetima, te jasne strategije za privlačenje i zadržavanje najboljih kadrova u nastavničkoj profesiji (European Commission 2017). Prema Kostović-Vranješ (2015) uloga visokoškolskih ustanova u osposobljavanju odgojno-obrazovnih radnika izrazito je odgovorna i važna te se zbog toga moraju osmisliti i provoditi nastavni programi koji imaju optimalan odnos stručnog i naučnog dijela programa, sa jedne strane, te pedagoškog, psihološkog, didaktičkog i metodičkog osposobljavanja, sa druge strane. U obrazovanju pedagoga važno je ovladavanje općim znanjem (učiti znati), ovladavanje profesionalnim kvalifikacijama i kompetencijama snalaženja u

različitim životnim situacijama (učiti činiti), razvoj ličnosti (učiti biti) i unapređenje razumijevanja i poštivanja međuzavisnosti (učenje da živimo zajedno), te ovladavanje širokim spektrom ljudskih kvaliteta (Kostović-Vranješ 2015). Modeli usvajanja pedagoških, odnosno nastavnih kompetencija razlikuju se prema strukturi i zastupljenosti stručno-pedagoških sadržaja, a mogu se realizirati kao disciplinarni (pedagogija, didaktika, pedagoška psihologija) ili problemski sadržaji (Hrvatić i Piršl 2007). U tom smislu, moguće je, kako navode Hrvatić i Piršl (2007), razlikovati tri modela uvođenja pedagoga u stvarnu praksu škole: uzastopni/sukcesivni model, usporedni model i integrirani model.

Uzastopni ili sukcesivni model karakteriše to da se stručna kompetencija stiče u preddiplomskom ili prvom dijelu studija, a pedagoška, odnosno nastavna kvalifikacija u diplomskom ili drugom dijelu studija. Time se rasterećuje preddiplomsko i diplomsko obrazovanje, jer pedagošku kompetenciju stiču samo oni studenti koji to žele, čime im je veća i motivacija za učenje (Hrvatić i Piršl 2007). Usporedni model podrazumijeva sticanje stručne i nastavne kompetencije istovremeno, dok integrirani model predviđa integraciju različitih, ali i komplementarnih programskih sadržaja u okviru stručne i pedagoške kompetencije. Pedagoško-psihološki i didaktičko-metodički sadržaji mogu biti zastupljeni do polovine ukupne satnice, a važan sadržaj rada je sticanje praktičnih vještina kroz školsku praksu (Hrvatić i Piršl 2007). Time je inicijalno obrazovanje osnova izgradnje profesionalnog identiteta pedagoga (Spasenović i Hebib 2014).

Govoreći o složenosti pedagoškog poziva, Trnavac (1996) ističe kako je školi potreban svestran pedagoški stručnjak za pitanja odgoja i obrazovanja u školi, koji sa svog radnog mjesta može opservirati, pratiti, mjeriti i kontrolisati, te usmjeravati, koordinirati i unapređivati život i rad u školi. Šagud (2011) smatra da formalno i informalno pripremanje za područje praktičnog odgojno-obrazovnog procesa mora biti integralni dio inicijalnog obrazovanja i kasnijeg profesionalnog razvoja i napredovanja pedagoga, ali navodi da je bez obzira na to još uvijek izražen diskontinuitet između inicijalnog obrazovanja pojedinca i njegovog kasnijeg profesionalnog razvoja. Kao mogući razlog navodi se to da se tokom inicijalnog obrazovanja u dovoljnoj mjeri kod studenata ne razvijaju kompetencije i kapaciteti koji će im kasnije, ulaskom u odgojno-obrazovnu praksu, osigurati snalaženje u složenim uvjetima pedagoške prakse i biti adekvatni izazovima konkretnog okruženja (Šagud 2011).

Istražujući izazove, očekivanja, zahtjeve i preporuke u uspostavljanju partnerstva odgojno-obrazovne ustanove i porodice Albez i Ada (2017) došli su do zaključaka

da partnerstvo odgojno-obrazovne ustanove i porodice nije na željenom nivou, a jedan od razloga jeste i neadekvatna pripremljenost odgojno-obrazovnih stručnjaka za planiranje, iniciranje i unapređivanje partnerstva odgojno-obrazovne ustanove i porodice. I rezultati drugih istraživanja (Šimić i Ljubetić 2018; Pavlović-Breneslović 2013; Miljević Riđički, Pahić i Vizek Vidović 2011; Jurčić 2010; Vranješević 2010) ukazuju na to da su nedovoljna razvijenost kompetencija pedagoga za partnerstvo sa roditeljima, sa jedne, i nedovoljna razvijenost svijesti roditelja o važnosti partnerstva sa odgojno-obrazovnom ustanovom za razvoj djeteta, sa druge strane, faktori koji sputavaju uspostavljanje kvalitetnih partnerskih odnosa između odgojno-obrazovne ustanove i porodice.

Kada je riječ o kompetencijama pedagoga za partnerstvo sa roditeljima, nužno je, dakle, da u programima inicijalnog obrazovanja pedagoga budu zastupljeni nastavni predmeti čiji ciljevi, odnosno ishodi učenja podrazumijevaju razvoj navedenih kompetencija, te da oni budu praćeni izučavanjem nastavnih sadržaja koji su s tim usklađeni. Ciljevima se izražavaju dugoročne, opće i široko zasnovane tvrdnje o željenim rezultatima učenja. Budući da su široki i opći, ne mogu se provjeriti nekim oblikom vrednovanja, ali se na njima zasnivaju ishodi učenja, koji predstavljaju preciznije, jasnije i mjerljivije formulacije o željenim rezultatima učenja (Cedefop 2017). Usmjerenost na ishode učenja vodi do kompetencija koje se mogu shvatiti kao postignuti ishodi učenja, a koji se ocjenjuju sposobnošću studenta da samostalno primjenjuje znanja i vještine u praksi. Prema Lončar-Vicković i Dolaček-Alduk (2009) ishodi učenja jedan su od osnovnih elemenata kurikuluma i osnova za temeljne promjene u obrazovnom procesu. Za razliku od tradicionalne nastave usmjerene na nastavnika, novi pristupi orijentisani su na učenika i proces učenja, umjesto na proces podučavanja. Ishodi učenja su „skup sposobnosti koje govore šta će studenti znati, razumjeti ili biti sposobni raditi nakon završetka obrazovnog procesa” (Lončar-Vicković, Dolaček-Alduk 2009: 31). Osnovna i najvažnija vrijednost ishoda učenja je da njihova upotreba transformiše borbu za zvanje u borbu za znanje, kako navodi Slatina (2020). Ishodi učenja olakšavaju ispitivanje i kontrolu kvaliteta univerzitetskog obrazovanja i podižu nivo kvaliteta uopće, zbog čega Bolonjska deklaracija ishode učenja tretira kao jedan od važnih alata za osiguravanje kvaliteta univerzitetskog obrazovanja. Ishodi učenja omogućavaju vertikalnu, horizontalnu i dijagonalnu bolonjsku obrazovnu mobilnost, jer je na temelju ishoda učenja moguće stvoriti okvir usporedivih i konkurentnih kvalifikacija na različitim profilima i nivoima (Slatina 2020).

METODOLOŠKI OKVIR ISTRAŽIVANJA

Cilj istraživanja je analizom nastavnih planova i programa studija pedagogije utvrditi zastupljenost nastavnih predmeta koji se odnose na razvoj kompetencija za partnerstvo sa roditeljima. Shodno tome, zadaci istraživanja su:

Utvrđiti zastupljenost nastavnih predmeta koji se primarno odnose na sticanje kompetencija pedagoga za partnerstvo sa roditeljima i zastupljenost nastavnih predmeta koji su usmjereni na izučavanje porodičnog odgoja u programima inicijalnog obrazovanja pedagoga na javnim univerzitetima u Federaciji Bosne i Hercegovine;

Utvrđiti kakav status imaju nastavni predmeti koji su usmjereni na proučavanje porodičnog odgoja i partnerstva odgojno-obrazovne ustanove i porodice u programima inicijalnog obrazovanja na univerzitetima u Federaciji Bosne i Hercegovine, tj. da li su ovi nastavni predmeti zastupljeni kao obavezni ili izborni, u koliko semestara se slušaju, koji broj časova predavanja i vježbi sedmično i koji broj ECTS bodova je za njih predviđen;

Utvrđiti da li su programski sadržaji, ciljevi i ishodi učenja u okviru nastavnih predmeta usmjerenih na izučavanje porodičnog odgoja na studijima pedagogije djelom usmjereni na razvoj kompetencija pedagoga za partnerstvo sa roditeljima, te da li su ti ciljevi, sadržaji i ishodi međusobno povezani te da li je obavezna i proširena literatura predviđena za navedene nastavne predmete u skladu s njima;

Istražiti na koje aspekte partnerstva odgojno-obrazovne ustanove i porodice je stavljen fokus kod definiranja ciljeva i ishoda učenja, te pri izboru sadržaja nastavnih predmeta zastupljenih u programima inicijalnog obrazovanja, a koji bi trebali da doprinesu razvoju kompetencija pedagoga za partnerstvo sa porodicom.

S obzirom na navedeno, u istraživanju se krenulo od pretpostavke da su programi inicijalnog obrazovanja pedagoga pri javnim univerzitetima u Federaciji Bosne i Hercegovine nedovoljno usmjereni na razvoj kompetencija pedagoga za partnerstvo sa roditeljima. Za potrebe ovog istraživanja korištene su analitičko-deskriptivna metoda i tehnika analize dokumentacije. Prilikom prikupljanja podataka analizom nastavnih planova i programa inicijalnog obrazovanja pedagoga, korišten je Evidencioni list u koji su se unosili podaci o nastavnim predmetima koji se odnose na partnerstvo odgojno-obrazovne ustanove i porodice te podaci o nastavnim predmetima čiji programski sadržaji doprinose razvoju kompetencija pedagoga za partnerstvo sa roditeljima. Podaci su evidentirani u klasifikacijske kategorije od kojih je sačinjen Evidencioni list, i to: naziv nastavnog predmeta, u koliko semestara se izučavaju, broj ECTS bodova za nastavne predmete koji se primarno odnose na

sticanje kompetencija pedagoga za partnerstvo sa roditeljima i nastavne predmete koji su usmjereni na izučavanje porodičnog odgoja, te broj predviđenih sati predavanja i vježbi, zatim definirani ciljevi i ishodi učenja, nastavni sadržaji i literatura predviđena za nastavne predmete koji će biti obuhvaćeni analizom.

Uzorkom istraživanja obuhvaćeni su studijski programi pedagogije na tri javna univerziteta u Federaciji Bosne i Hercegovine i to: Univerzitet u Sarajevu, Univerzitet u Tuzli, Univerzitet "Džemal Bijedić" u Mostaru. Analizom su obuhvaćeni sljedeći službeni dokumenti, dostupni na internetskim stranicama fakulteta:

Nastavni plan prvog ciklusa studija odsjeka Pedagogija s primjenom od akademske 2018/2019. godine, Filozofski fakultet u Tuzli;

Nastavni plan i program odsjeka Pedagogija s primjenom od akademske 2019/2020. godine, Filozofski fakultet, Univerzitet u Sarajevu;

Plan studijskog programa Pedagogija (2014/2015), Nastavnički fakultet Univerzitet „Džemal Bijedić” u Mostaru.

REZULTATI I INTERPRETACIJA

U okviru prvog zadatka istraživanja analizirana je zastupljenost nastavnih predmeta koji se primarno odnose na sticanje kompetencija pedagoga za partnerstvo sa roditeljima, te zastupljenost nastavnih predmeta koji su usmjereni na izučavanje porodičnog odgoja u okviru studija pedagogije na javnim univerzitetima u Federaciji Bosne i Hercegovine. U odnosu na ovaj zadatak istraživanja, pretpostavljeno je da su u programima inicijalnog obrazovanja pedagoga zastupljeni nastavni predmeti koji se primarno odnose na sticanje kompetencija pedagoga za partnerstvo sa roditeljima i nastavni predmeti koji su usmjereni na izučavanje porodičnog odgoja, te da su u kontekstu obima njihove zastupljenosti prisutne razlike između pojedinih javnih univerziteta u Federaciji Bosne i Hercegovine.

Tabela 1: Zastupljenost nastavnih predmeta iz područja partnerstva sa roditeljima i nastavnih predmeta usmjerenih na proučavanje porodičnog odgoja u studijskim programima pedagogije na javnim univerzitetima u Federaciji Bosne i Hercegovine

Univerzitet	Fakultet	Naziv predmeta	Semestar	ECTS	Status	Način izvođenja nastave		
						P	S	V
Univerzitet u Sarajevu	Filozofski fakultet	Osnovi obiteljske pedagogije	3.semestar	5	O	2	0	2
		Intraobiteljska pedagogija	4.semestar	5	O	2	0	2
Univerzitet u Tuzli	Filozofski fakultet	Porodična pedagogija I	3.semestar	6	O	3	0	2
		Porodična pedagogija II	4.semestar	6	O	3	0	2
		Savjetodavni rad sa porodicom	6.semestar	3	I	2	0	1
Univerzitet "Džemal Bijedić" u Mostaru	Nastavnički fakultet	Porodična pedagogija I	1.semestar	7	O	3	2	2
		Porodična pedagogija II	2.semestar	6	O	2	2	2
		Stilovi porodičnog odgoja	2.semestar	2	I	0	1	1

Napomena: Status: O – obavezan kolegij; I – izborni kolegij/ P – predavanja; S – seminari; V – vježbe

Iz rezultata predstavljenih u Tabeli 1 evidentno je da nastavni predmeti koji se primarno odnose na sticanje kompetencija pedagoga za partnerstvo sa roditeljima nisu zastupljeni u studijskim programima pedagogije ni na jednom univerzitetu obuhvaćenom uzorkom, tj. da se predmeti iz ovog područja ne slušaju na studijima pedagogije na Filozofskom fakultetu u Sarajevu, Filozofskom fakultetu u Tuzli i Nastavničkom fakultetu u Mostaru. S druge strane, uočljivo je da su na studijskim programima pedagogije u okviru svih univerziteta obuhvaćenih uzorkom zastupljeni nastavni predmeti koji su usmjereni na izučavanje porodičnog odgoja, ali pod različitim nazivima (Tabela 1). Kolegiji *Osnovi obiteljske pedagogije* i *Intraobiteljska dinamika* zastupljeni su na prvom ciklusu studija pedagogije na Filozofskom fakultetu u Sarajevu. Na Filozofskom fakultetu u Tuzli i Nastavničkom fakultetu u Mostaru zastupljeni su kolegiji *Porodična pedagogija I* i *Porodična pedagogija II*. Osim kolegija *Porodična pedagogija I* i *Porodična pedagogija II* na Filozofskom fakultetu

u Tuzli i Nastavničkom fakultetu u Mostaru zastupljeni su i drugi nastavni predmeti usmjereni na izučavanje porodičnog odgoja, ali nemaju u nazivu termin “porodična pedagogija”. Tako na Filozofskom fakultetu u Tuzli postoji i kolegij *Savjetodavni rad sa porodicom*, a na Nastavničkom fakultetu u Mostaru kolegij *Stilovi porodičnog odgoja*.

Drugi zadatak istraživanja bio je utvrditi kakav status imaju nastavni predmeti koji su usmjereni na proučavanje porodičnog odgoja i partnerstva odgojno-obrazovne ustanove i porodice u programima inicijalnog obrazovanja pedagoga na javnim univerzitetima u Federaciji Bosne i Hercegovine, tj. da li su ovi nastavni predmeti zastupljeni kao obavezni ili izborni, u koliko semestara se izučavaju, koji broj časova predavanja i vježbi sedmično i koji broj ECTS bodova je za njih predviđen. U odnosu na ovaj zadatak istraživanja u radu se krenulo od pretpostavke da nastavni predmeti koji su usmjereni na proučavanje porodičnog odgoja i partnerstva odgojno-obrazovne ustanove i porodice u programima inicijalnog obrazovanja pedagoga na pojedinim univerzitetima u Federaciji Bosne i Hercegovine imaju različit status, tj. da su prisutne razlike s obzirom na to da li su ovi nastavni predmeti zastupljeni kao obavezni ili izborni, zatim, s obzirom na to u koliko semestara se slušaju, te koji broj časova predavanja i vježbi sedmično i koji broj ECTS bodova je za njih predviđen.

Imajući u vidu status kolegija u okviru studijskih programa pedagogije, iz rezultata prikazanih u Tabeli 1 jasno je da su kolegiji koji se odnose na proučavanje porodičnog odgoja na Filozofskom fakultetu u Sarajevu (*Osnovi obiteljske pedagogije, Intraobiteljska dinamika*) zastupljeni kao obavezni, kao i kolegiji na Filozofskom fakultetu u Tuzli (*Porodična pedagogija I i II*) i na Nastavničkom fakultetu u Mostaru (*Porodična pedagogija I i II*), dok su kolegiji *Savjetodavni rad sa porodicom* na Filozofskom fakultetu u Tuzli i *Stilovi porodičnog odgoja* na Nastavničkom fakultetu u Mostaru zastupljeni kao izborni kolegiji.

Polazeći od kriterija broja semestara tokom kojih se izučavaju nastavni predmeti usmjereni na proučavanje porodičnog odgoja i partnerstva odgojno-obrazovne ustanove i porodice na studijskim programima pedagogije pri javnim univerzitetima u Federaciji Bosne i Hercegovine, iz Tabele 1 je evidentno da je svaki pojedini nastavni predmet iz ovog područja zastupljen tokom jednog semestra, s tim da postoje varijacije u redoslijedu njihovog izučavanja, u smislu da na Filozofskom fakultetu u Sarajevu studenti slušaju predmet *Osnovi obiteljske pedagogije* u trećem semestru, a *Intraobiteljsku dinamiku* u četvrtom semestru. U Tuzli u trećem semestru studenti slušaju *Porodičnu pedagogiju I*, a *Porodičnu pedagogiju II* u četvrtom semestru. *Savjetodavni rad sa porodicom* studenti slušaju u šestom semestru. U Mostaru na

Nastavničkom fakultetu studenti slušaju *Porodičnu pedagogiju I* u prvom semestru, *Porodičnu pedagogiju II* u drugom semestru, kao i izborni predmet *Stilovi porodičnog odgoja*.

Broj ECTS bodova koji je predviđen za navedene nastavne predmete je različit na pojedinim univerzitetima i kreće se od 2 do 7 bodova. Na Filozofskom fakultetu u Sarajevu za kolegije *Osnovi obiteljske pedagogije* i *Intraobiteljska pedagogija* predviđeno je 5 ECTS bodova. Za kolegije *Porodična pedagogija I* i *Porodična pedagogija II* na Filozofskom fakultetu u Tuzli predviđeno je po 6 ECTS bodova, dok kolegij *Savjetodavni rad sa porodicom* nosi 3 ECTS boda. Na Nastavničkom fakultetu u Mostaru, *Porodična pedagogija* nosi 7 ECTS bodova, *Porodična pedagogija II* 6 ECTS bodova, a *Stilovi porodičnog odgoja* 2 ECTS boda.

Imajući u vidu sedmični broj časova predviđen za navedene nastavne predmete na pojedinim univerzitetima, on je također raznolik. Na Filozofskom fakultetu u Sarajevu kolegiji *Osnovi obiteljske pedagogije* i *Intraobiteljska dinamika* zastupljeni su sa dva sata predavanja i dva sata vježbi. Kolegij *Porodična pedagogija I* i *Porodična pedagogija II* na Filozofskom fakultetu u Tuzli zastupljeni su sa tri sata predavanja i dva sata vježbi, dok je *Savjetodavni rad sa porodicom* zastupljen sa dva sata predavanja i jednim satom vježbi. U Mostaru na Nastavničkom fakultetu kolegij *Porodična pedagogija I* je zastupljen sa tri sata predavanja, dva sata seminara i dva sata vježbi, *Porodična pedagogija II* sa dva sata predavanja, dva sata seminara i dva sata vježbi, dok je izborni kolegij *Stilovi porodičnog odgoja* zastupljen sa jednim satom seminara i jednim satom vježbi.

Uvidom u rezultate evidentno je da su ciljevi i ishodi učenja, kao i programski sadržaji predviđeni u okviru nastavnog predmeta *Osnovi obiteljske pedagogije* na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Sarajevu, gdje se obrazuju budući pedagozi, usmjereni na temeljna znanja o porodici i porodičnom odgoju, u smislu razumijevanja odgojne funkcionalnosti/disfunkcionalnosti porodice i bazičnih aspekata porodične strukture i dinamike. Međutim, ciljevi, sadržaji i ishodi učenja predviđeni za ovaj nastavni predmet nisu usmjereni na proučavanje partnerstva odgojno-obrazovne ustanove i porodice i na razvijanje kompetencija pedagoga iz tog područja. Predviđena literatura (obavezna i proširena) ne uključuje izvore koji su primarno orijentisani na partnerstvo odgojno-obrazovne ustanove i porodice. S druge strane, kolegij *Intraobiteljska dinamika* u okviru studija pedagogije na univerzitetu u Sarajevu organiziran je na način da su ciljevi, sadržaji i ishodi učenja, pored usmjerenosti na opća znanja iz područja porodičnog odgoja, orijentisani i na razvoj kompetencija iz područja partnerstva odgojno-obrazovne ustanove i porodice. U tom dijelu ciljevi i

ishodi učenja, koje prate odgovarajući nastavni sadržaji, orijentisani su na razvijanje kompetencija pedagoga za kreiranje programa partnerstva odgojno-obrazovne ustanove i porodice. U okviru obavezne literature predviđen je jedan izvor koji je dijelom usmjeren na proučavanje partnerstva odgojno-obrazovne ustanove i porodice [Pašalić Kreso, A. (2012). *Koordinate obiteljskog odgoja*. Sarajevo: Jež], te da je u okviru proširene literature predviđen izvor koji se primarno odnosi na partnerstvo odgojno-obrazovne ustanove i porodice [Rangelov-Jusović, R. (2007). *Od saradnje ka partnerstvu - Kako izgraditi partnerske odnose između vrtića, škole i porodice, Priručnik za odgajatelje i nastavnike*. Sarajevo: COI Step By Step]. Prema tome, može se konstatovati da su u okviru studijskog programa pedagogije na univerzitetu u Sarajevu zastupljena dva nastavna predmeta usmjerena na proučavanje porodičnog odgoja, te da je jedan od njih dijelom usmjeren na proučavanje partnerstva odgojno-obrazovne ustanove i porodice.

Kada je riječ o studijskom programu pedagogije na Univerzitetu u Tuzli rezultati analize pokazuju da su na navedenom studijskom programu zastupljena tri nastavna predmeta iz područja porodičnog odgoja i to: *Porodična pedagogija I, Porodična pedagogija II* i *Savjetodavni rad sa porodicom*.

Kolegij *Porodična pedagogija I* studentima omogućava uvid u temeljne spoznaje o porodici i porodičnom odgoju uključujući teme: teorijska utemeljenost porodične pedagogije i društvena uvjetovanost porodičnog odgoja, posebnosti istraživanja u području porodične pedagogije, savremena transformiranja i budućnost porodice, sistemski pristup razumijevanju porodice, brak i formiranje bračne zajednice. U sadržaju ovog kolegija nisu navedene teme iz područja partnerstva odgojno-obrazovne ustanove i porodice. Time i predviđena literatura (obavezna i proširena) ne uključuje izvore koji su primarno usmjereni na partnerstvo odgojno-obrazovne ustanove i porodice. U okviru nastavnog predmeta *Porodična pedagogija II* cilj je usmjeren na upoznavanje studenata sa osnovama intraporodične dinamike i na prepoznavanje temeljnih odgojnih pitanja i problema unutar porodice, te na njihovo praktično rješavanje. Pored toga, ciljevi, sadržaji i ishodi učenja orijentisani su i na proučavanje osnovnih polazišta u izgradnji partnerstva škole i porodice. Ciljevi, ishodi i sadržaji učenja orijentisani su na razvijanje kompetencija budućih pedagoga za realizaciju pedagoškog savjetodavnog rada, za praktično djelovanje na pedagoškom obrazovanju roditelja i nastavnika, i na uspješnom podsticanju njihove saradnje. Analiza pokazuje da se u popisu obavezne literature nalazi jedan izvor koji je primarno vezan za izgradnju partnerstva odgojno-obrazovne ustanove i porodice (Ljubetić, M. (2014). *Od suradnje do partnerstva-obitelji, odgojno-obrazovne*

ustanove i zajednice. Zagreb: Element) i jedan izvor koji je dijelom usmjeren na proučavanje partnerstva odgojno-obrazovne ustanove i porodice (Pašalić Kreso, A. (2012). *Koordinate obiteljskog odgoja*. Sarajevo: Jež).

Kolegij *Savjetodavni rad sa porodicom* ima za cilj studentima dati uvid u osnovne odrednice, specifičnosti, oblike, mogućnosti i ograničenja savjetodavnog rada sa porodicom. Ciljevi, sadržaji i definirani ishodi učenja usmjereni su na razvijanje kompetencija pedagoga za samostalno strukturiranje pedagoškog savjetodavnog rada sa porodicom. Iz postavljenog cilja, programskih sadržaja i definiranih ishoda učenja primjetna je tendencija nastavnog predmeta ka razvoju kompetencija pedagoga za partnerstvo sa porodicom, sa fokusom na kvalitet komunikacije sudionika u partnerskom odnosu i na savjetodavnu komponentu. Predviđena literatura (obavezna i proširena) u skladu je sa navedenim ciljevima, ishodima učenja i programskim sadržajima, to jeste u kontekstu partnerstva odgojno-obrazovne ustanove i porodice, orijentisana je na sadržaje čije izučavanje bi trebalo doprinijeti osposobljavanju studenata za uspješnu komunikaciju i savjetodavni rad sa roditeljima i porodicom općenito, a što su temeljni aspekti izgradnje partnerstva između ovih faktora.

Shodno navedenom možemo konstatovati da se u okviru studijskog programa Pedagogija u Tuzli realiziraju tri nastavna predmeta iz područja porodičnog odgoja, od kojih su dva dijelom usmjerena na proučavanje partnerstva odgojno-obrazovne ustanove i porodice.

Podaci o usmjerenosti programskih sadržaja nastavnih predmeta iz područja porodičnog odgoja na partnerstvo odgojno-obrazovne ustanove i porodice, odnosno podaci o nastavnim sadržajima, ciljevima, ishodima učenja i literaturi u okviru tih nastavnih predmeta na Nastavničkom fakultetu Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru nisu bili dostupni, te stoga nisu analizirani u ovom radu.

Na temelju analiziranih ciljeva, sadržaja i ishoda učenja za pojedine nastavne predmete koji su usmjereni na proučavanje porodičnog odgoja i dijelom na razvoj kompetencija pedagoga iz područja partnerstva sa porodicom jasno je da je fokus kod definiranja ciljeva i ishoda, te pri izboru nastavnih sadržaja, stavljen na kvalitet komunikacije sudionika u partnerskom odnosu i na savjetodavnu komponentu. Međutim, u ovom kontekstu, izostaju sadržaji koji govore o samoj prirodi i značaju partnerstva odgojno-obrazovne ustanove i porodice, zatim sadržaji o oblicima partnerstva odgojno-obrazovne ustanove i porodice, te o samoj funkciji pedagoga u tom smislu.

Kada je riječ o rezultatima do kojih se došlo u ovom radu, a odnose se na zastupljenost nastavnih predmeta iz područja partnerstva odgojno-obrazovne ustanove i

porodice te područja porodičnog odgoja u okviru studijskih programa pedagogije na javnim univerzitetima u Federaciji Bosne i Hercegovine, oni su slični rezultatima do kojih su došle Maleš i sar. (2010) realizirajući istraživanje na području Republike Hrvatske. Ove autorice realizirale su istraživanje s ciljem da utvrde da li u nastavnim planovima i programima studija pedagogije postoje relevantni nastavni predmeti usmjereni na sticanje kompetencija iz područja saradnje odgojno-obrazovne ustanove i porodice. Analizirani su nastavni planovi i programi studija pedagogije na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, Filozofskom fakultetu u Osijeku, Filozofskom fakultetu u Rijeci, Sveučilištu u Zadru i Filozofskom fakultetu u Splitu. Dobijeni rezultati pokazali su da od ukupno pet navedenih ustanova, koje su obuhvaćene uzorkom, samo dvije – Filozofski fakultet u Zagrebu i Filozofski fakultet u Splitu – studentima omogućavaju slušanje kolegija Partnerstvo porodice i odgojno-obrazovne ustanove, dok na Sveučilištu u Zadru, Filozofskom fakultetu u Osijeku i Filozofskom fakultetu u Rijeci takvi kolegiji ne postoje. U obje ustanove gdje je zastupljen, kolegij Partnerstvo porodice i odgojno-obrazovne ustanove je obavezan i izvodi se tokom jednog semestra. Do sličnih zaključaka došla je i Prce (2018) analizirajući kolegije koji se tiču partnerstva porodice i odgojno-obrazovne ustanove na studijima predškolskog odgoja i pedagogije. Rezultati su pokazali da od ukupno pet pedagoških fakulteta u Hrvatskoj kolegij koji se odnosi na partnerstvo obitelji i odgojno-obrazovne ustanove izučava se na tri fakulteta na kojima se obrazuju budući pedagozi, i to na Filozofskom fakultetu u Zagrebu i Filozofskom fakultetu u Splitu, u statusu obaveznog jednosemestralnog predmeta i na Sveučilištu u Zadru, gdje kolegij Suradnja obitelji i odgojno-obrazovnih ustanova ima status izbornog predmeta. Filozofski fakultet u Rijeci i Filozofski fakultet u Osijeku nemaju kolegije koji se odnose na partnerstvo obitelji i odgojno-obrazovnih ustanova. U istraživanju koje su provele Ledić, Stančić i Turk (2013) utvrđeno je da školski pedagozi u Hrvatskoj najvažnijim kompetencijama za svoj rad smatraju osposobljenost za provođenje savjetodavnog rada sa učenicima, komunikacijsku otvorenost i empatičnost, planiranje i programiranje rada ustanove, poznavanje pedagoške dokumentacije i osposobljenost za rad sa roditeljima. Također, istraživanje je pokazalo da školski pedagozi te iste kompetencije rangiraju srednjim ili niskim vrijednostima kada je riječ o njihovom sticanju tokom visokoškolskog obrazovanja. O tome govore i rezultati do kojih su došli Dekleva i sar. (2006) ispitujući željene i postignute kompetencije univerzitetskih profesora, studenata i diplomaca studijskog programa Socijalna pedagogija na Pedagoškom fakultetu u Ljubljani. Dobijeni rezultati su pokazali da se među kompetencijama koje se smatraju vrlo važnima, ali slabije postignutima, nalaze i kompetencije za partnerstvo

sa roditeljima. Rezultati istraživanja Erdoğan i Demirkasımoğlu (2010) pokazuju da odgojno-obrazovni radnici podržavaju partnerstvo odgojno-obrazovne ustanove i porodice, ali da ne preuzimaju odgovornost i ne provode dovoljan broj aktivnosti za uključivanje roditelja u odgojno-obrazovni proces, što objašnjavaju nedovoljnom kompetentnošću.

Kao rezultat toga, s obzirom na nalaze istraživanja, prva stvar koju treba učiniti u obrazovnom sistemu jeste podizanje svijesti o važnosti partnerstva odgojno-obrazovne ustanove i porodice, kako za učenike i njihove roditelje, tako za školu i društvo u cjelini, a sa akcentom na elaboriranje uloge pedagoga u tom smislu, odnosno na važnost usmjerenosti programa inicijalnog obrazovanja u pravcu razvoja kompetencija pedagoga za partnerstvo sa roditeljima. Sistematiziranje saznanja utemeljenih na ranijim istraživanjima ovog fenomena omogućit će širi uvid u stanje prakse kada je riječ o obrazovanju pedagoga za partnerstvo sa roditeljima.

ZAKLJUČAK

Prethodno napravljena analiza nastavnih planova i programa potvrdila je pretpostavku od koje se krenulo u istraživanju, a to je da su programi inicijalnog obrazovanja pedagoga pri javnim univerzitetima u Federaciji Bosne i Hercegovine nedovoljno usmjereni na razvoj kompetencija pedagoga za partnerstvo sa roditeljima. U studijskim programima pedagogije ni na jednom od univerziteta obuhvaćenih uzorkom nije zastupljen nastavni predmet koji se primarno odnosi na razvoj kompetencija pedagoga za partnerstvo sa roditeljima, što je značajan problem, ukoliko se uzme u obzir činjenica da je pedagog u svakodnevnom kontaktu sa svim sudionicima odgojno-obrazovnog procesa i da ima važnu ulogu u poticanju i razvijanju partnerskih odnosa odgojno-obrazovne ustanove i porodice. Analiza je pokazala da postoji visok stepen saglasnosti kod određivanja ciljeva, sadržaja i ishoda učenja, što je i očekivano, ako se ima u vidu da je u svim silabusima na veoma sličan način definisan cilj i da sadržaji predmeta čine temeljna znanja iz oblasti Porodične pedagogije. Takvo stanje ukazuje na potrebu za unapređenjem studijskih programa pedagogije, u dijelu koji se tiče zastupljenosti nastavnih predmeta usmjerenih na proučavanje partnerstva odgojno-obrazovne ustanove i porodice. Također, navedeni zaključci impliciraju i potrebu da se u okviru nastavnih predmeta koji se odnose na proučavanje porodičnog odgoja posveti više prostora nastavnom sadržaju koji bi doprinio razvoju kompetencija pedagoga za partnerstvo sa roditeljima, te da se uvrsti literatura koja će biti s tim usklađena. Dobijeni rezultati mogu poslužiti kao pokazatelj trenutne usmjerenosti

programa inicijalnog obrazovanja pedagoga na razvoj kompetencija za partnerstvo sa roditeljima, što je i osnova za promišljanje o eventualnom inoviranju i unapređenju nastavnih planova i programa, u tom dijelu. Rezultati mogu poslužiti kao polazište za osavremenjivanje nastavnih planova i programa sa ciljem uvođenja nastavnih predmeta vezanih uz partnerstvo odgojno-obrazovne ustanove i porodice, namijenjenih sticanju potrebnih kompetencija za razvijanje partnerskih odnosa.

LITERATURA

1. Albez, Canan, Ada Şükrü (2017), "Okul-aile ortaklığı: güçlükler, beklentiler, gereksinimler, öneriler", *Anadolu Eğitim Liderliği ve Öğretim Dergisi* 5(2), 1-18.
2. Alcalay, Lidia, Neva Milicic, Alejandra Torretti (2005), "Alianza efectiva familia-escuela: un programa audiovisual para padres", *Psychke* 14(2), 149-161.
3. Alzahrani, Maha (2016), *I got accepted: Perceptions of Saudi graduate students in Canada on factors influencing their application experience*, Unpublished Master's thesis, University of Toronto
4. Beguš, Renata (2012), "Partnerstvo med vzgojitelji in starši", u: Maruška Željeznov Seničar (ur.), *Sodelovanje med vrtcem in starši*, MiB, Ljubljana, 25-34.
5. Boyatzis, Richard E. (2008), "Competencies in the 21st century", *Journal of management development*, 27(1), 5-12.
6. Cedefop (2017), *Defining, writing and applying learning outcomes: a European handbook*, Publications Office, Luxembourg
7. Dekleva, Bojan, Alenka Kobolt, Mija Marija Klemenčič (2006), "Analiza doseženih in zaželenih kompetenc študijskega programa Socialna pedagogika na Pedagoški fakulteti v Ljubljani", u: Simona Tancig i Tatjana Devjak (ur.), *Prispevki k posodobitvi pedagoških študijskih programov*, Pedagoška fakulteta Univerze v Ljubljani, Ljubljana, 150-169.
8. Despotović, Miomir (2016), *Obrazovanje odraslih na zapadnom Balkanu*, Društvo za obrazovanje odraslih, DVV International, Beograd
9. Erdoğan, Çetin, Nihan Demirkasımoğlu (2010), "Ailelerin Eğitim Sürecine Katılımına İlişkin Öğretmen ve Yönetici Görüşleri", *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi* 3(3), 339-431.

10. European Commission (2017), **naslov** https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/initial-education-academic-staff-higher-education-10_bs. Pristupljeno: 19. 6. 2021
11. Garbacz, Andrew S., Keith C. Herman, Aaron M. Thompson, Wendy M. Reinke (2017), "Family engagement in education and intervention: implementation and evaluation to maximize family, school, and student outcomes", *J. Sch. Psychol* 62, 1–10.
12. Gregorčič Mrvar, Petra, Jana Kalin, Jasna Mažgon, Janko Muršak, Barbara Šteh (2016), *Skupnost in šola: vrata se odpirajo v obe smeri*, Znanstvena založba Filozofske fakultete, Ljubljana.
13. Gregorović Belalić, Zlatka, Nadja Čekolj (2021), "Percepcija „idealne“ obitelji iz aspekta budućih pedagoga", u: Milena Nikolić i Medina Vantić-Tanjčić (ur.), *Unapređenje kvalitete života djece i mladih*, Udruženje za podršku i kreativni razvoj djece i mladih, Tuzla, 589-606.
14. Grolnick, Wendy S., Maria L. Slowiaczek (1994), "Parents' Involvement in Children's Schooling: A Multidimensional Conceptualization and Motivational Model", *Child Development*, 65, 237-252.
15. Hrvatić, Neven, Elvi Piršl (2007), "Interkulturalne kompetencije učitelja", u: Nada Babić (ur.), *Kompetencije i kompetentnost učitelja*, Učiteljski fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera, Osijek, 221-228.
16. Kalin, Jana (2009), "Pedagoški vidiki sodelovanja učiteljev in staršev – izzivi za učitelje, šolo, starše in družbeno skupnost", u: Cankar Franc, Deutsch Tomi, Jana Bezenšek, Resman Metod (ur.), *Šola kot stičišče partnerjev. Sodelovanje šole, družine in lokalnega okolja pri vzgoji in izobraževanju otrok*, Zavod Republike Slovenije za šolstvo, Ljubljana, 83-99.
17. Kalin, Jana, Metod Resman, Barbara Šteh, Petra Mrvar, Monika Govekar-Okoliš, Jasna Mažgon (2009), *Izzivi in smernice kakovostnega sodelovanja med šolo in starši*, Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, Ljubljana
18. Kalin, Jana, Monika Govekar-Okoliš, Jasna Mažgon, Petra Mrvar, Metod Resman, Barbara Šteh (2008), *Vzvodi uspešnega sodelovanja med domom in šolo: sodobne rešitve in perspektive: zaključno poročilo*, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Ljubljana
19. Kostović-Vranješ, Vesna (2015), "Inicijalno obrazovanje i profesionalno usavršavanje učitelja usmjereno prema osposobljavanju za promicanje

- obrazovanja za održivi razvoj”, *Zbornik radova Filozofskog fakulteta u Splitu*, 6-7, 166-188.
20. Kovienè, Skaistè (2020), “The Competences of Pedagogues Ensuring Successful Partnership with Parents of the Contemporary Generation: the Attitude of Students – the Future Pre-school Teachers”, *Labor et Educatio*, 8, 183-204.
 21. Kulić, Radivoje, Miomir Despotović (2010), *Uvod u andragogiju*, Svet knjige, Beograd
 22. Lara, Laura, Mahia Saracosti (2019), “Effect of Parental Involvement on Children’s Academic Achievement in Chile”, *Front. Psychol*, 10, 1-5.
 23. Ledić, Jasminka, Stjepan Stančić, Marko Turk (2013), *Kompetencije školskih pedagoga*, Filozofski fakultet u Rijeci, Rijeka
 24. Lončar-Vicković, Sanja, Zlata Dolaček-Alduk (2009), *Ishodi učenja – priručnik za sveučilišne nastavnike*, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera, Osijek
 25. Ljubetić, Maja, Dubravka Maleš, Barbara Kušević (2008), “Osposobljavanje budućih učitelja razredne nastave za rad s roditeljima”, u: Mijo Cindrić, Vlatka Domović i Milan Matijević (ur.), *Pedagogija i društvo znanja*, Producent, Zagreb, 211-219.
 26. Maleš, Dubravka (2015), “Partnerstvom obitelji i škole do uspješnog odgojno-obrazovnog rada”, u: Siniša Opić, Vesna Bilić, Marko Jurčić (ur.), *Odgoj u školi*, Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 46-70,
 27. Maleš, Dubravka, Ivanka Stričević, Maja Ljubetić (2010), “Osposobljavanje budućih pedagoga za rad s roditeljima”, *Život i škola*, LVI(24), 35-44.
 28. Maleš, Dubravka, Ksenija Romstein, Tijana Balić (2008), “Obiteljska pedagogija i suradnja s roditeljima u programima studija predškolskog odgoja”, u: Mijo Cindrić, Vlatka Domović i Milan Matijević (ur.), *Pedagogija i društvo znanja*, Producent, Zagreb, 221-228.
 29. Močinić, Snježana, Nevenka Tatković (2015), “Uloga pedagoške prakse u razvoju kompetencija budućih učitelja”, u: Ivon Hiceča i Branimir Mendeš (ur.), *Kompetencije suvremenog učitelja i odgajatelja – izazov za promjene*, Filozofski fakultet, Split, 215-230.
 30. Morgan, Nicola S. (2017), *Engaging Families in Schools: involvement*, Oxon: Routledge, New York
 31. Rangelov-Jusović, Radmila (2007), *Od saradnje ka partnerstvu. Kako izgraditi partnerske odnose između vrtića, škole i porodice*, COI Step by Step, Sarajevo

32. Rizman Herga, Nataša, Kristina Šrot (2013), "Mnenje osnovnoškolskih učiteljev o usposobljenosti za sodelovanje s starši", *Revija za elementarno izobraževanje* 6(2/3), 223-239.
33. Ross, Terris Raiford (2016), "The differential effects of parental involvement on high school completion and postsecondary attendance", *Educ. Policy Anal. Arch.*, 24(30), 1–38.
34. Saylik, Ahmet, Sefa Tuac (2021), "Velilerin Gözüyle İdeal Sınıf Öğretmeninin Özellikleri: Nitel Bir Çalışma", *Elektronik eğitim bilimleri dergisi*, 10(1-9), 44-61.
35. Slatina, Mujo (2020), *Edukometrija: mjerenje i mjerni instrumenti u odgoju/obrazovanju*, OFF-SET, Tuzla
36. Spasenović, Vera, Emina Hebib (2014), "Kako inicijalno obrazovanje i zahtevi prakse doprinose izgradnji profesionalnog identiteta pedagoga", u: Nataša Matović, Vera Spasenović i Radovan Antonijević (ur.), *Identitet profesije pedagog u savremenom obrazovanju*, Filozofski fakultet, Beograd, 2-7.
37. Šagud, Mirjana. (2011), "Inicijalno obrazovanje odgajatelja i profesionalni razvoj", *Pedagogijska istraživanja*, 8(2), 259-267.
38. Šteh, Barbara, Petra Mrvar (2011), "Stališča in pričakovanja učiteljev, svetovalnih delavcev in staršev drug do drugega v kontekstu sodelovanja med šolo in domom", *Psihološka obzorja*, 20(1), 17-41.
39. Trnavac, Nedeljko (1996), *Pedagog u školi: Prilog metodici rada školskog pedagoga sa programima rada školskih pedagoga u osnovnoj i srednjoj školi*, Učiteljski fakultet, Beograd
40. Višnjić Jevtić, Adrijana, Ivana Visković, Edita Rogulj, Katarina Bogatić, Eleonora Glavina (2018), *Izazovi suradnje – Razvoj profesionalnih kompetencija odgojitelja za suradnju i partnerstvo s roditeljima*, Alfa d. d., Zagreb
41. Ward, Ute (2013), *Working with Parents in Early Years-Second edition*, SAGE Publications, Thousand Oaks
42. Weinert, Franz E. (2001), "Concept of competence: A conceptual clarification", u: Dominique Simone Rychen, Laura Hersh Salganik (eds.), *Defining and selecting key competencies*, Hogrefe & Huber Publishers, Seattle, 45–65.

REPRESENTATION OF COURSE SUBJECTS AND CURRICULUMS IN THE INITIAL EDUCATION OF PEDAGOGUES AIMED AT THE DEVELOPMENT OF COMPETENCES FOR PARTNERSHIPS WITH PARENTS

Summary:

The aim of this paper is to determine to what extent course curriculums of the pedagogy studies develop competencies in students for partnerships with parents. In order to achieve this aim, course curriculums of the pedagogy studies have been collected and analyzed at public universities in the Federation of Bosnia and Herzegovina. In this research the following curriculums are analyzed: study curriculum of pedagogy at the Faculty of Philosophy in Sarajevo, the Faculty of Philosophy in Tuzla, and the Teaching Faculty in Mostar. The conducted analysis, which included pedagogy study curriculums in the Federation of Bosnia and Herzegovina, showed that there are no explicit and closely related courses with the aim of acquiring competencies for the partnership with parents. The results, also, point to the conclusion that there is a connection between the aims, contents, and learning outcomes within the course subjects aimed at the study of family upbringing, and that the scope of contents related to the development of competencies for partnership with parents, and which is included in the listed course curriculums, is insufficient, as well as intended obligatory and additional literature at those courses which refer to the area of partnerships between pedagogues and parents. The listed results indicate the need for the improvement of pedagogy course curriculums in the area that refers to the representation of course subjects primarily oriented towards the development of pedagogue's competencies for partnerships with parents, and in the area of representation of the scope of course contents related to this domain.

Key words: pedagogue's education for working with parents; competences for partnerships with parents; curriculums of pedagogue's initial education

Adresa autorice
Author's address

Senada Mujić
Univerzitet u Tuzli
Filozofski fakultet
senada.mujić@untz.ba